

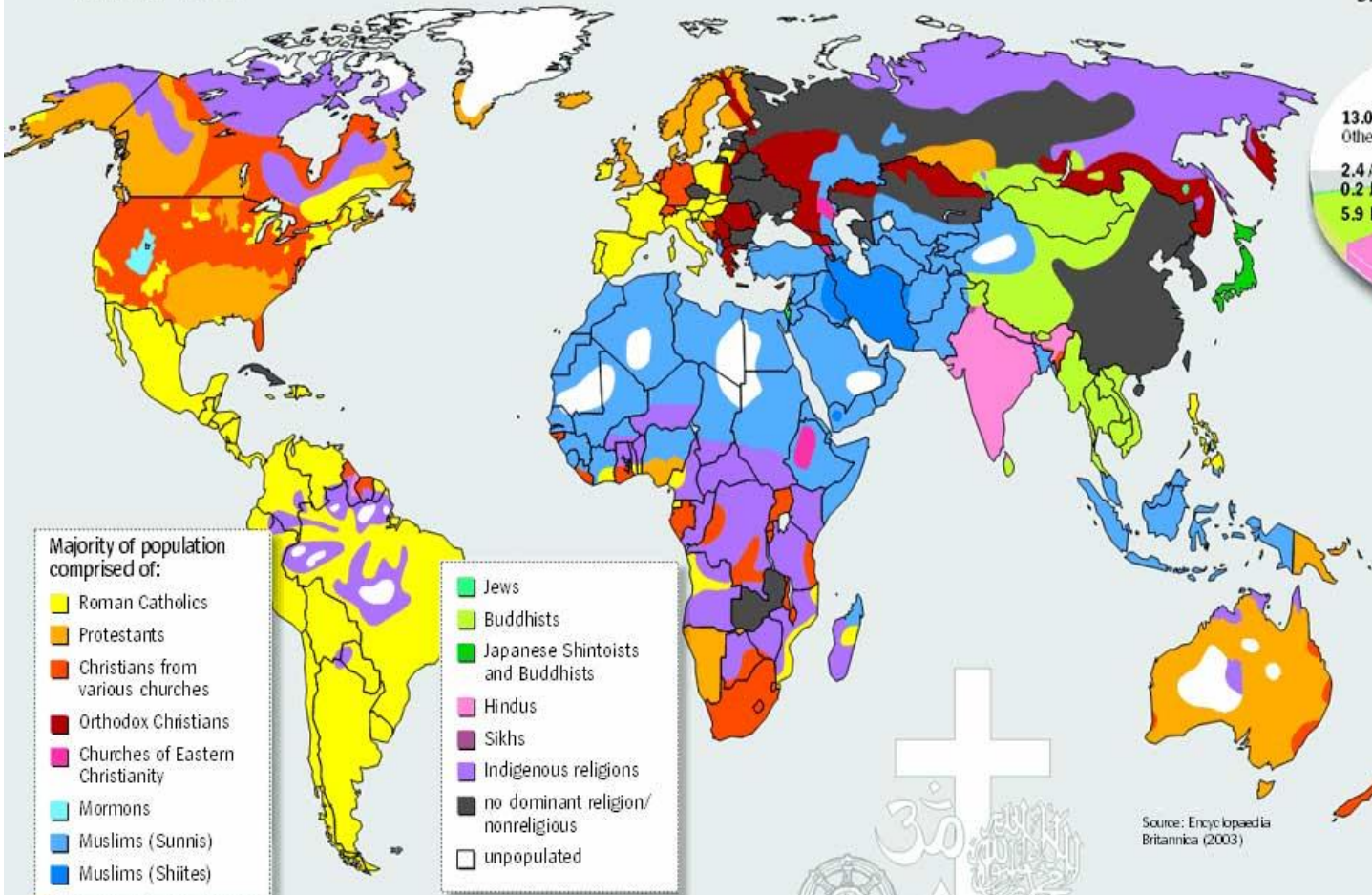
NÁBOŽENSTVÍ a POLITIKA na BLÍZKÉM VÝCHODĚ

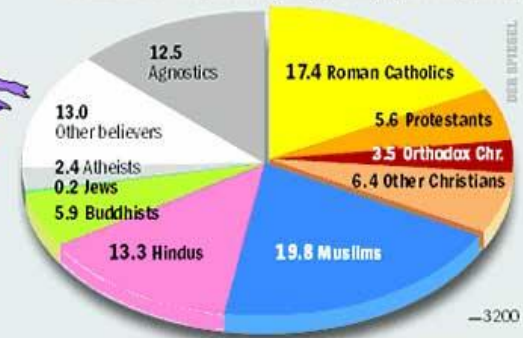
Marek Čejka

Geografie světových náboženství

ATLAS OF FAITHS

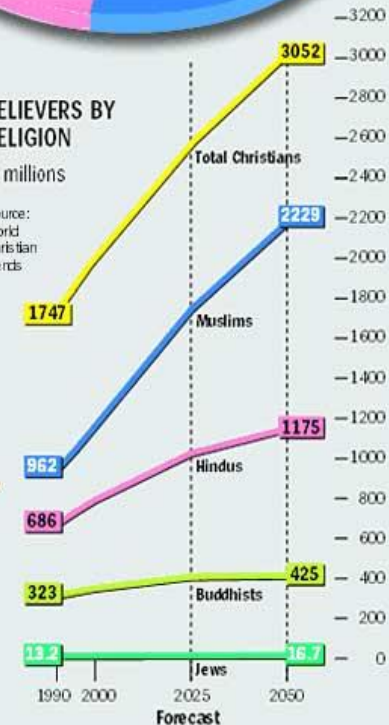

BELIEVERS as percentage of global population (2002)

BELIEVERS BY RELIGION in millions

Source: World Christian Trends

Source: Encyclopaedia Britannica (2003)

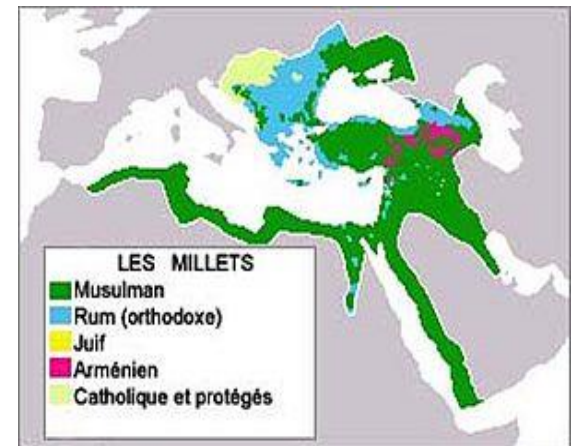
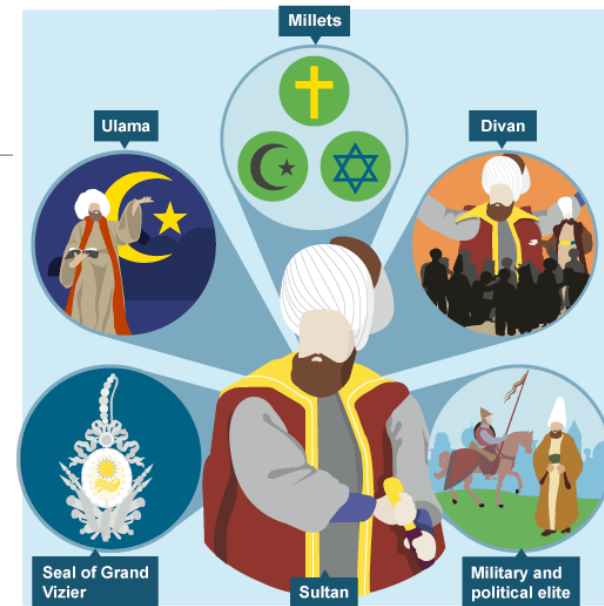
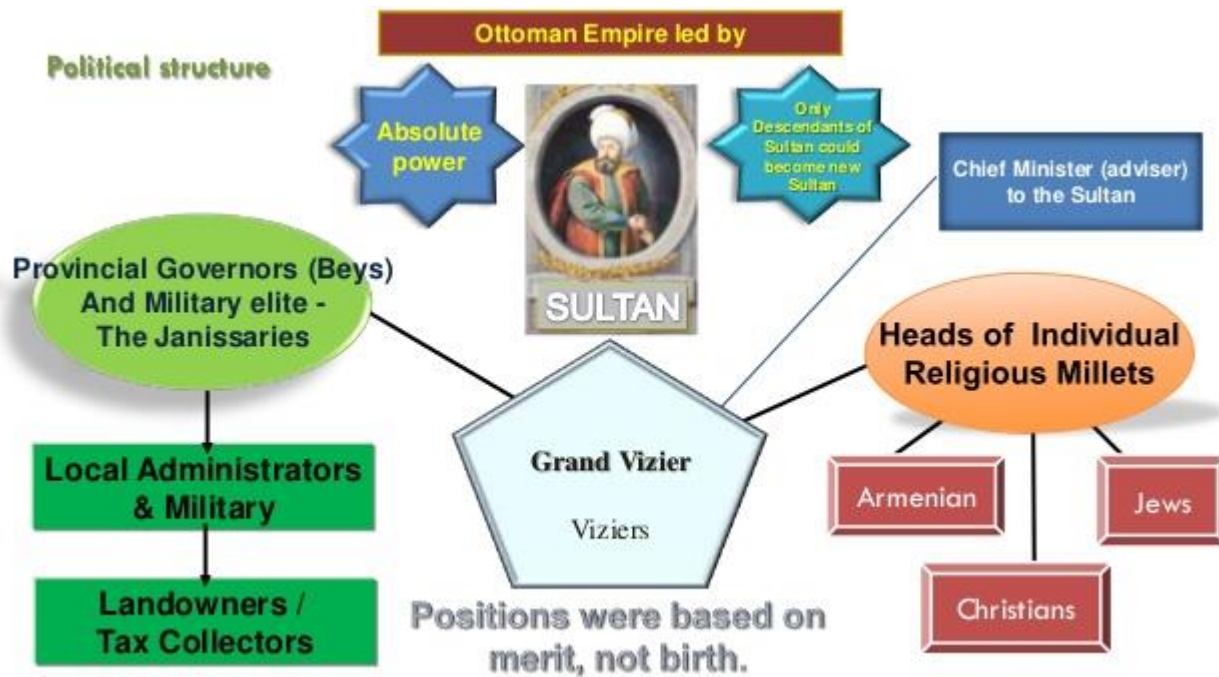
Geografie náboženství Blízkého východu

Náboženství a konfliktní linie ve společnosti

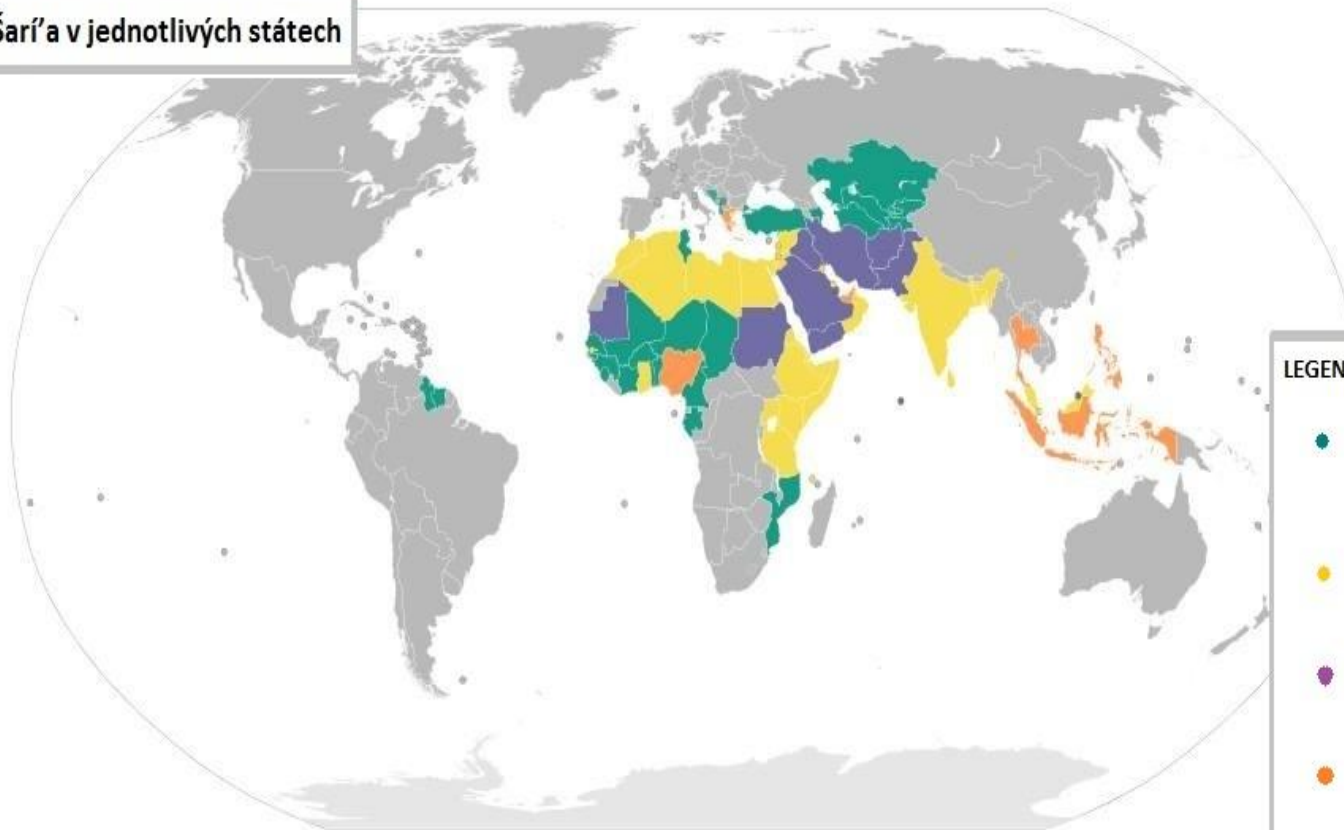
- V tradičnějších společnostech konfliktní linie
 - sekularismus vs. religiozita
- Příklady konfliktních linií uvnitř náboženství
 - **Islám**
 - sunnité vs. šíité
 - salafisté vs. islamisté
 - **Křesťanství**
 - katolíci vs. protestanté
 - **Judaismus**
 - ortodoxní judaismus vs. liberální judaismus
 - sionismus vs. antisionismus

Řada oblastí Blízkého východu nese stále dědictví některých státoprávních aspektů Osmanské říše

Dědictví tradice i modernity: Příklad aplikace náboženského práva šarí'a v muslimském světě

Šarí'a v jednotlivých státech

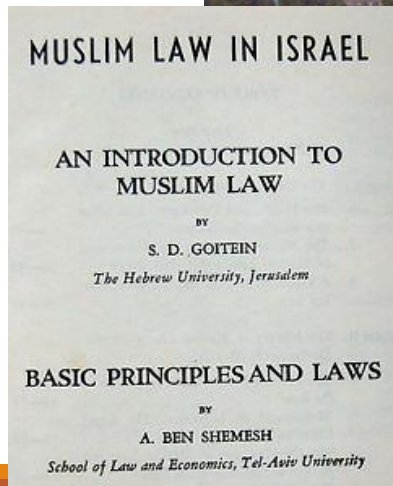
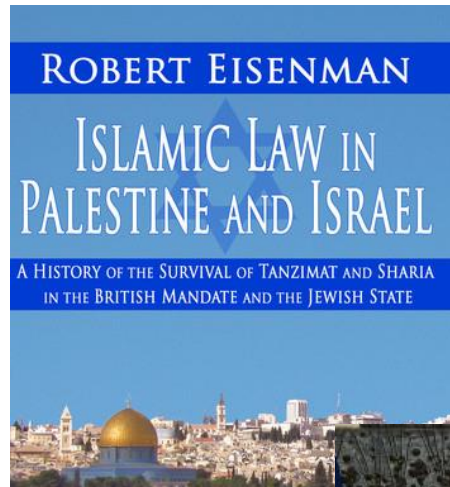
LEGENDA

- státy jsou členy Organizace islámské spolupráce, v jejich soudnictví nehraje šarí'a žádnou roli.
- státy, kde je šarí'a aplikována v rodinném právu (rozvod apod.).
- státy, kde je šarí'a aplikována komplexně i v trestním právu.
- státy, kde je šarí'a aplikována jen v některých regionech.

Pramen: Zora Hesová

Zajímavost: I v Izraeli je aplikována šaríja.

Příklad: Šariatské soudy v Izraeli

Náboženství, osvícenství a modernita na Blízkém východě

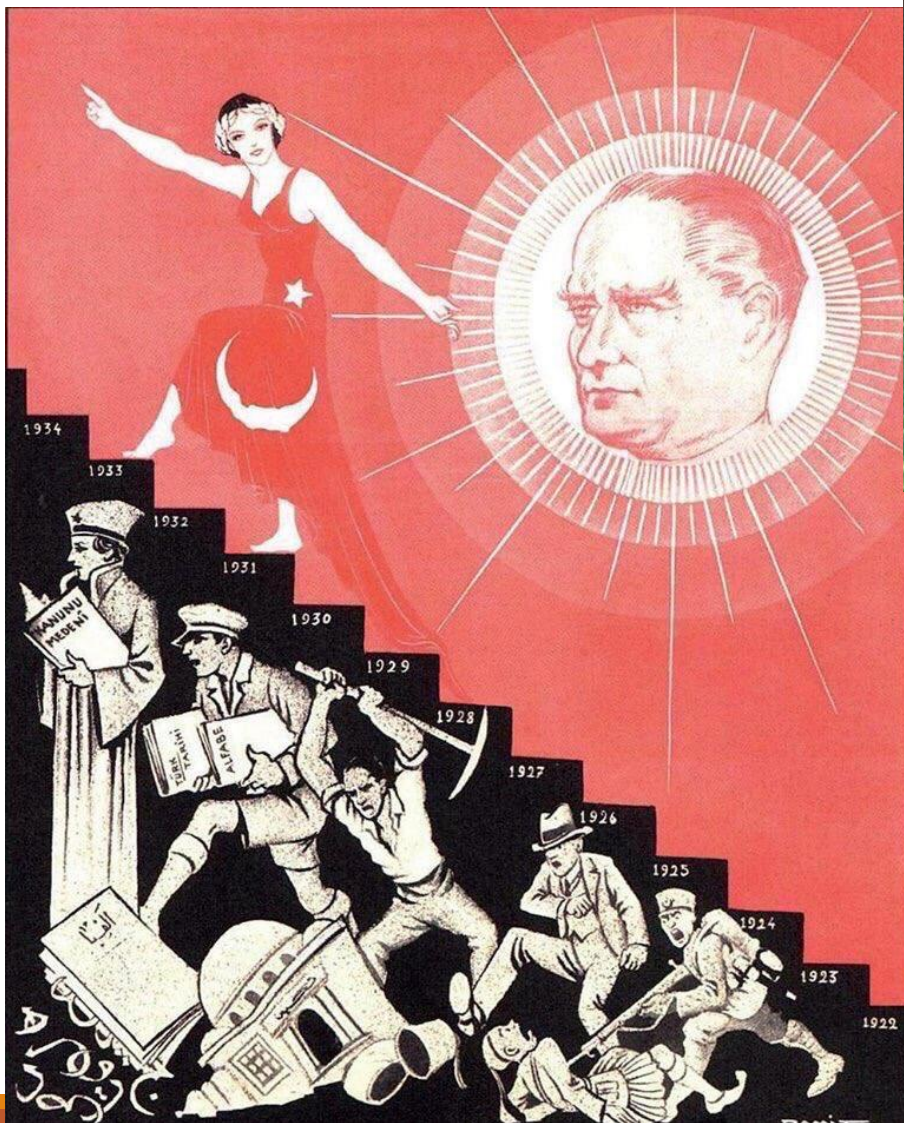
- Po většinu historie věta bylo náboženství pevně spjata se státními strukturami, což ilustruje například dominantní pozice papeže ve středověké Evropě či náboženská a světská moc muslimského chalífy (arabského i osmanského).
- Tuto tradici výrazně začne měnit **osvícenství**, které je v širším měřítku iniciováno hlavně francouzskou revolucí
- Francie má mj. velký vliv na Osmanskou říši i na pozdější Turecko (kulturně, politicky, vojensky, právně..) – přesto však je obecně vliv osvícenství a francouzského sekularismu na BV jen selektivní – daleko více zde přetrvává tradiční společnost a její struktury..
- V Evropě, a s jistým zpožděním i na Blízkém východě, mnozí předpokládají (často *nacionalisté a levicí inspirovaní ideologové*), že nástup moderní doby spojené s formováním moderních národů bude znamenat pro náboženství ztrátu pozic – to se potvrdilo pouze dočasně a jen v některých případech (o tom ale později).

Sekularizace a omezování role náboženství na Blízkém východě

- V Evropě se hodně zažil pojem „antiklerikalismus“ – snaha o odstranění vlivu náboženství z veřejného života – byl používán hlavně v kontextu omezení moci katolické církve
 - Antiklerikalismus „**zdola**“ – např. v revoluční Francii byla zavedena perzekuce duchovenstva a byl vytvořen nový kalendář i nový deistický kult Nejvyšší bytosti a ateistický kult Rozumu (zakázán zanedlouho Napoleonem), nicméně silný sekularismus velmi ovlivnil moderní fr. politiku
 - Antiklerikalismus „**shora**“ – rakouské Josefínské reformy (osvícenský absolutismus 1765–1790), německý *Kulturkampf* – Bismarckovy politiky omezující moc katolické církve (1871–87), rakouské „*Los von Rom/Pryč od Říma*“)
- radikálnější podoby sekularismu přicházejí na Blízký východ později – nejznámější příklad **atatürkovské Turecko**, to inspiruje např. i šáhovský Írán a Afghánistán
- 1956 nezávislost Tuniska - výrazně sekulární model (pres. **Chabíb Búrguíba**)
- nejextrémnější podoba sekularismu (státní ateismus) muslimské zemi i obecně je v Albánii za **Envera Hodži** (1967–1991)

Kemalismus

6. „šípũ kemalismu“:

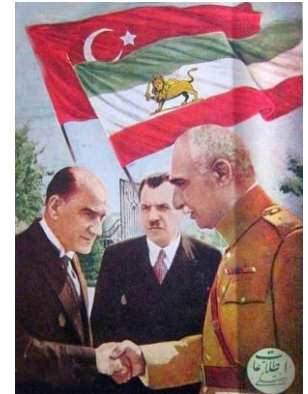
1. nacionalismus,
2. laicismus/sekularismus
3. republikanismus,
4. etatismus/statismus,
5. revolucionismus/reformismus
6. populismus.

Prvky Atatürkova sekularismu

- Turecky *laiklik* – přímá inspirace francouzskou *laïcité*. Oficiálně zakotven dodatkem ústavy v roce 1928, která z ústavy odstraní zmínku o islámu jako státním náboženství
- Nejde jen o ekonomické oddělení státu a náboženství, ale také o oddělení náboženství od vzdělávacích, kulturních a právních záležitostí.
- Nezávislost státu a společnosti na dominanci náboženských institucí.
- Nejde o ateismus, ale spíše o racionalistický anti-klerikální sekularismus. Není namířen proti osvícenskému islámu, ale proti anti-modernistickým verzím islámu.
- Atatürk se stal velkým vzorem pro íránského a afghánského šáha
- **Erdoğan** částečně mění turecký sekularismus – jde však spíše o jeho osobní autoritativní tendence a využívání různých prvků islámu v kombinaci s kemalistickým nacionalismem

Výrazný sekularismus v Tunisku

Bourguiba Toasts Modernism With Fruit Juice at Time of Fast

*Deplores Traditional Rite of
Ramadan—Says Tunisians
Tolerate Non-Observance*

By **THOMAS F. BRADY**

Special to The New York Times.

TUNIS, March 5—President Habib Bourguiba of Tunisia sipped fruit juice in his office at noon today.

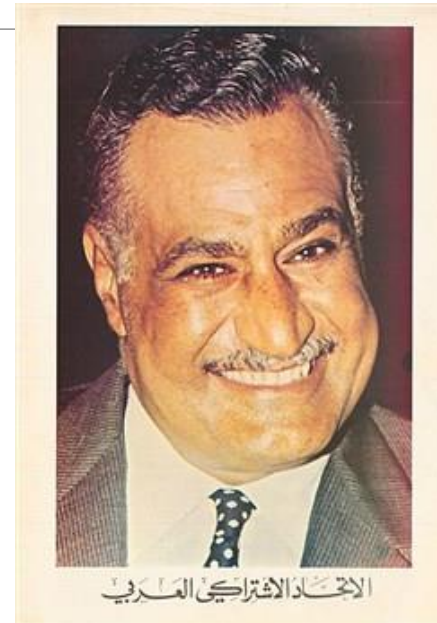
"I can be more useful to my country if I am not sitting in a corner yawning and hungry because of Ramadan," he said.

The gesture was significant because strict Islamic observance requires abstention from all food and drink and even from cigarettes from dawn to sundown during the holy month of Ramadan.

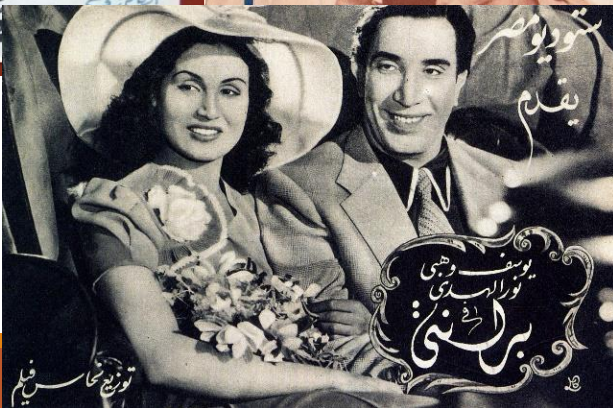
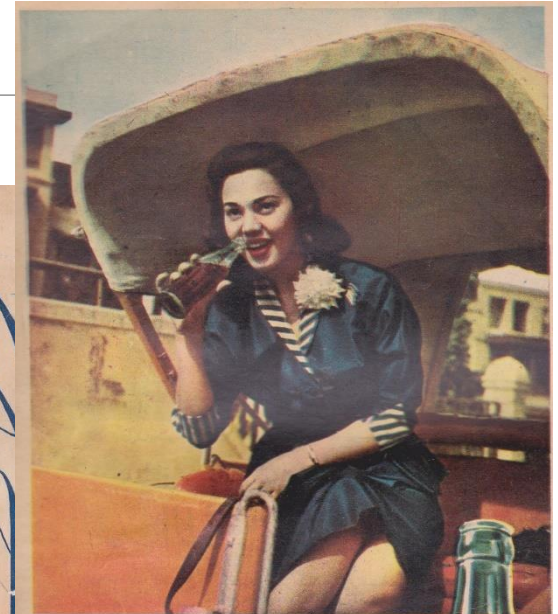
Sekulární ideologie na Blízkém východě

- Nejčastěji jde o mix arabského nacionalismu a socialismu, který má různé formy, např. násirismus v Egyptě, baasismus v Sýrii a Iráku.
- řada arabských nacionalistů pochází z křesťanských rodin
- izraelský mainstreamový sionismus má silný levicově-sekularistický náboj

Ukázky: Sekularismus na Blízkém východě (50.-70. léta)

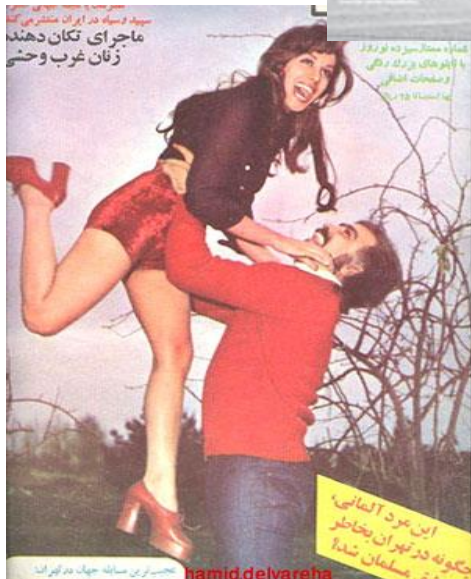
- velký vliv západního konzumismu – zvláště Egypt

Egypt, Palestina (50.-60. léta)

Íránská městská společnost v 70. letech

Současná role náboženství v politice 1.

- Pro kontext: Odlišná pozice náboženství na **Západě** a ve zbytku světa – západní svět prošel **osvícenstvím**, prudkou **modernizací** a **sekularizací**, přeměna společnosti tradiční na moderní (věda, racionalita...) a odsunutí náboženství hlavně do soukromé sféry každého jednotlivce – **„odkouzlení světa“** (Max Weber)
- Náboženství však ani v době po osvícenství veřejnou sféru nikdy neopustilo:
 - viz např. vzestup křesťansko-demokratických a lidových stran – politický katolicismus, protestantismus
 - na Blízkém východě islamismus v různých variantách
 - náboženský sionismus v Izraeli
 - Politizovaný hinduismus, buddhismus atd.

Max Weber (1864-1920)

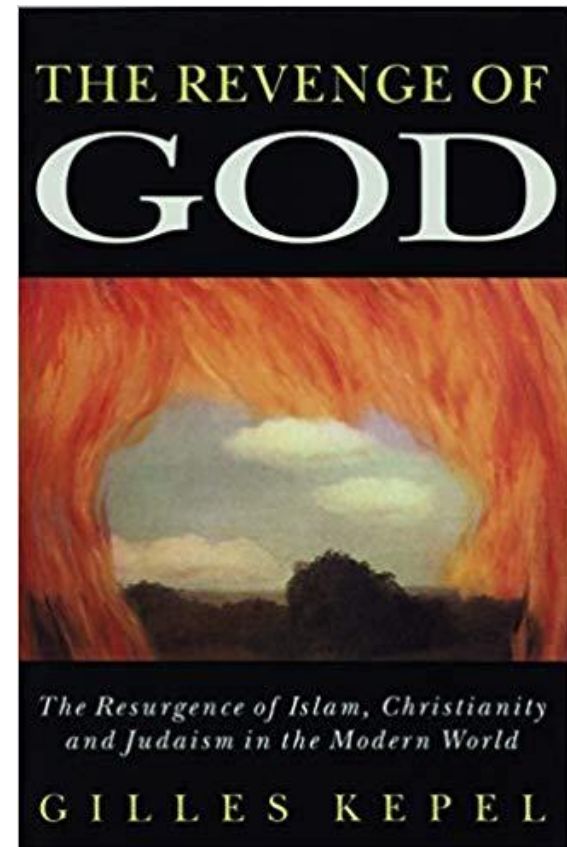
Současná role náboženství v politice 2.

- V koloniích Západu a na dekolonizovaných územích je podobný vývoj jako v Evropě daleko méně jednoznačný a role náboženství tam často zůstává výraznější a tradičnější (islámské země, Indie, JV Asie, Lat. Amerika)
- Obecně je i dnes role náboženství nejen na Bl. východě, ale často i na Západě, vnímána jako něco přirozeného, pozitivního a jako výraz osobní identity, součásti tradice, případně národní identity, atd.
 - někdy může jít i o **náboženský revival** (mainstreamovější formy náboženství), jinde až o **neo-fundamentalismus** (okrajovější, někdy inklinující k politickému radikalismu)

Spojitosti mezi různými náboženskými fundamentalismy

- V poslední čtvrtině 20. století vzestup náboženského fundamentalismu ve všech velkých náboženstvích.
- Tuto tendenci popsal přehledně fr. orientalista **Gilles Kepel** v knize „Boží pomsta“ (1991)
- Řada citlivých témat, která se fundamentalisté snaží inkorporovat do politické debaty bez ohledu na náboženství – např. omezení práv na potrat, práv homosexuálů, rodinné hodnoty atd.

Doporučená literatura:

Barša, P.: Západ a islamismus – střet civilizací, nebo dialog kultur?, CDK, Brno 2001

Beránek, O.; Ostřanský, B. (ed.): Islámský stát, Academia, Praha 2016

Čejka, M.: Korán, meč a volební urna - Zdroje a podoby islamismu, Academia 2020

Čejka, M.: Judaismus a politika v Izraeli, Barrister & Principal, Brno 2009

Černý, K.: Svět politického islámu, Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2012

Fiala, P.; Hanuš. J.; Vybíral. J. (eds.): Autorita v abrahamských náboženstvích – náboženské a politické aspekty autority v judaismu, křesťanství a islámu, CDK, Brno 2005

Juergensmeyer, M.: Teror v mysli Boží – globální vzestup náboženského násilí, CDK, Brno 2007

Kepel, G.: Válka v srdci islámu, Karolinum, Praha 2006

Kepel, G.: Boží pomsta – křesťané, židé a muslimové znovu dobývají svět, Atlantis, Brno 1996

Kropáček, L.: Islámský fundamentalismus, Vyšehrad, Praha 1996

Mendel, M.: S puškou a Koránem – Pojmy a argumenty soudobého islámského fundamentalismu, Orientální ústav AV ČR, Praha 2008

Pavlincová, H.; Horyna, B. (eds.): Slovník judaismus, křesťanství, islám, nakl. Olomouc, Olomouc 2003

Děkuji za pozornost!

Pro další informace sledujte:

<http://blizky-vychod.blogspot.com>

Publikace:

Judaismus a politika v Izraeli (2002, 2009)

Izrael a Palestina (2005)

Encyklopedie blízkovýchodního terorismu (2007)

Rabíni naší doby (2010, spoluaut.)

Dějiny moderního Izraele (2011)

Lidé svatých zemí (2012)

Rabbis of our Time (2015, Routledge)

Korán, meč a volební urna (2020)

